

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı Issue 35 • Aralık December 2024

www.dedekorkutdergisi.com

DOI: <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut638>

Araştırma Makalesi/ Research Article

Dîvânu Lugâti't-Türk'te Seri Fiil Kalıntıları*

The Remnants of Serial Verbs in Dîvânu Lugâti't-Turk

Öz

Seri fiil yapıları genellikle dünyada belirli dillerde sıklıkla görülen söz dizimsel/ dil bilgisel bir tekniktir. Seri fiil yapıları özellikle Batı Afrika ve Güney-doğu Asya, Tibet dillerinde dikkat çekmektedir. Seri fiil yapıları, alan yazında dar kapsamlı bir tanımla "fiiller arasında hiçbir üye-yüklem (istem) ilişkisinin ve hiçbir söz dizimsel bağlayıcı unsurunun bulunmadığı, iki ve daha fazla fiilden oluşan tek cümle/yüklem yapıları (Haspelmath, 2024; 2016) şeklinde tanımlanır. Eski Uygurca sahasında Budist metinlerin Eski Uygurcaya tercüme faaliyetleri sırasında seri fiil yapılarının özellikle tipolojik özelliklerinden dolayı sıklıkla kullanıldığı Çince'den birebir çeviri yoluyla Eski Uygurcaya girdiği görülür. Eski Uygurca dini metinlerinde bir söz dizimsel teknik olmamakla birlikte bir söylem biçimi ve tekniği olarak seri fiil yapılarına sıklıkla başvurulmuştur. Eski Uygurcada bu nedenle birçok seri fiile rastlanır. Karahanlı Türkçesi ve sonraki dönemlerde seri fiiller yaygın kullanımdan düşmesine karşın bu ödünçleme söylem tekniğinin Karahanlı Türkçesinde sözlükselleştikten çeşitli kalıntıları bulunmaktadır. Sözlükselleşen ve Karahanlı Türkçesi söz varlığı unsurlarına dönüşen kimi seri fiiller Dîvânu Lugâti't-Türk'te (DLT) kayıt altına alınmıştır. Kaşgarlı aşağıdaki cümlelerde geçen *ardı-yowdı*, *kurdı-yowdı*, *urdı-tokadı*, *ewürdi-tewürdi*, *kargadı-arkadı* gibi bazı örnekler verir ve madde içi açıklamalarında bileşenlerinden birinin asıl, diğerinin ona bağlı olduğunu ifade ederek bu gibi yapıların sözlükselleşmiş olduğuna ve fiillerin birlikte kullanıldığına değinir. Kaşgarlı, özellikle bu gibi yapıların Oğuzca olmadığını, Oğuzların bunu tek fiille ifade ettiğini aktarır. Kaşgarlı'nın ifadeleri, bu yapıların Eski Uygurcadan Karahanlı Türkçesine varlığını sürdüren seri fiil yapılarının kalıntıları olduğuna işaret etmektedir. Her ne kadar seri fiil yapıları Eski Uygurca araştırmalarında ikileme olarak tanımlansa da bu yaklaşım dünya dil ve dil bilim araştırmaları ve bulgularıyla uyumsuz. Bu çalışmada DLT'de Eski Uygurcadan kalan seri fiil kalıntıları, ikileme ve seri fiil ayrımı, seri fiil yapılarının temel özellikleri ve sözlükselleşme süreçleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dîvânu Lugâti't-Turk, Karahanlı Türkçesi, seri fiiller, fiil birleşikleri, sözlükselleşme.

Abstract

Serial verb structures are generally a syntactic/grammatical technique frequently seen in certain languages in the world. Serial verb structures are particularly notable in the languages of West Africa, Southeast Asia, and Tibet. Serial verb structures are defined narrowly in the literature as "monoclausal construction consisting of two or more verbs, with no argument-predicate (valency) relation between the verbs and no syntactic linking element (Haspelmath, 2024; 2016). In the field of Old Uyghur, during the translation activities of Buddhist texts into Old Uyghur, many serial verb structures entered Old Uyghur through one-to-one translation from Chinese, where serial verb structures were frequently used, especially due to their typological features. Although it is not a syntactic technique in Old Uyghur religious texts, serial verb structures were frequently used as a form and technique of discourse. For this reason, many serial verbs are encountered in Old Uyghur. However, serial verbs fell out of use in Karakhanid Turkish and later periods, but it is seen that this borrowed discourse technique remained in Karakhanid Turkish through lexicalization. In Dîvânu Lugâti't-Turk, some serial verbs that became elements of Karakhanid Turkish vocabulary through the lexicalization of serial structures were recorded. Kaşgarlı gives some examples of the sentences below such as *arı-yowdı* "cheat", *kurdı-yowdı* "share", *urdı-tokadı* "beat", *ewürdi-tewürdi* "turn", *kargadı-arkadı* "defame" and in the explanations within the article, he states that one of the components is the main one and the other is dependent on it, and points out that such structures have become lexicalized. Kaşgarlı, in particular, points out that such structures are not Oghuz, and that the Oghuz express this with a single verb. These expressions indicate that they are remnants of serial verb structures that survived from Old Uyghur to Karakhanid Turkish. Although such serial verb structures are defined as reduplication in Old Uyghur studies, this approach does not agree with language and linguistics studies and findings in world. In this study, the serial verb remnants from Old Uyghur in DLT, the distinction between reduplication and serial verbs, and the basic features of serial verb structures and their lexicalization processes will be emphasized.

Keywords: Dîvânu Lugâti't-Türk, Karakhanid Turkish, serial verbs, verb compounds, lexicalization.

Nuh Doğan**

Not Note

* Bu makale, Yazışının 950. Yılında Uluslararası Dîvânu Lugâti't-Türk Sempozyumunda (30-31 Ekim 2024 - Kahramanmaraş) sunulan sözlü bildirininin gözden geçirilmiş biçimidir.

Sorumlu Yazar Corresponding Author

**Doç. Dr.

İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Samsun/ Türkiye
Elmek: nuhdogan55@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-8433-8038

Makale Geçmişi Article History

Geliş Tarihi: 13.12.2024

Kabul Tarihi: 28.12.2024

E-yayın Tarihi: 31.12.2024

Atıf/Citation:

Doğan, N. (2024). Dîvânu Lugâti't-Türk'te Seri Fiil Kalıntıları. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (35), s. 216-228.

Giriş

Seri fiil yapıları bazı dillerde özellikle dil bilgisel kategorileri ve anlamların türetiminde üretken biçim-sözdizimsel (morpho-syntactic) ve biçim bilimsel (morphological) bir araç ve teknik olarak sıklıkla kullanılır. Seri fiil yapıları kabaca açık bir işaretleyiciyle sıralama (coordination) ve bağımlılık (subordination) gibi herhangi bir söz dizimsel ilişkinin işaretlenmediği, cümlede tek bir birim olarak birlikte hareket eden ve tek bir yüklemi oluşturan fiil dizilerini karşılar. Bu tür yapıları kullanılan diller alan yazında *seri fiil dilleri* olarak bilinilir. Seri fiil dilleri, diğer dillerde birleşik/yan cümle (subordination), tümlleme (complementation), bağlı cümle (conjunction), sıralı cümle ve diğer başka dil bilgisel yapılarla karşılanan bir dil bilgisel kategori ve anlamlar seri fiil yapılarıyla ifade edilir. Bu nedenle seri fiil dillerinde seri fiil yapıları oldukça üretken ve canlı dil bilgisel ve söz dizimsel bir tekniktir. Seri fiil yapıları Avrupa tabanlı Kreol dillerinde ve Batı Afrika ve Güneydoğu Asya'nın izole dillerinde belirgin ve tipiktir. Bununla birlikte Avustralya Aborijin dili, çok sayıda konuşma dili Arapçası, Süryanice Aramice, çok sayıda Tibet-Burma dili, birkaç Kuzeydoğu Avrupa dili ve çok sayıda soyu tükenmiş Hint-Avrupa dili (Hititçe ve Klasik Ermenice) vs. görülmektedir (Aikhenvald, 2018). Bunlara özellikle Çince'nin de eklenmesi¹ Türk diliyle dil ilişkileri olması açısından önemlidir. Özellikle Eski Uygurca dini metinlerin seri fiil yapılarının sıklıkla kullanıldığı başta Çince ve diğer Asya dillerinden çevrilmesiyle doğal olarak seri fiil yapılarının çevirinin doğası gereği Türkçeye geçtiği ve Eski Uygurca metinlerinde çevirinin etkisiyle seri fiil yapılarının sözlüksel ve dil bilgisel eş değerlik sağlama kaygısıyla çok yoğun kullanıldığı görülmektedir. Bu yapılar dönemin sözlüklerine de yansımıştır. Wilkens (20121) Eski Uygurca sözlüğünde oldukça fazla seri fiil yapılarına yer verir. Buna karşın Eski Uygurca dini metinlerde sıklıkla rastlanan seri fiil yapılarının Eski Türk Yazıtlarında rastlanılmadığı, biçimsel açıdan seri fiil olarak tanımlanabilecek az sayıda yapının ise gerçekte Türkçe sıralı cümlelerden sözlükselleşme ve dil bilgiselleşmeyle oluştuğu anlaşılmaktadır. Seri fiil yapılarının çok sık kullanıldığı Eski Uygurca döneminden sonra seri fiil dillerinden çeviri faaliyetlerinin son bulmasıyla seri fiil yapıları Türkçeden birden çekilmiştir. Karahanlı sahasında ve metinlerinde seri fiil yapıları pek kullanılmamıştır. Bununla birlikte bazı seri fiil yapıları sözlükselleşmenin etkisiyle bir sözlük unsuru olmuş ve belirli sözlüksel anlamlarıyla Karahanlı sahası söz varlığında birer kalıntı olarak yaşamını sürdürmüştür. Kaşgarlı dönemin söz varlığını betimlediği *Dîvânu Lugâti't-Türk'te* (DLT) Eski Uygurcada sıklıkla kullanılan ancak Karahanlı sahasında sözlükselleşmiş kimi seri fiillere yer vermekte ve artık bir sözlük birimi olarak kullanılan bu yapıları bazı dil bilgisel özellikleri açısından betimlemektedir. Bu çalışmada DLT'de verilen seri fiil yapıları belirlenmiş, Eski Türk Yazıtları ve Eski Uygurca döneminde kullanılan seri fiil yapılarıyla kıyaslanmıştır. Çalışma Giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. I. bölümde seri fiil yapılarının tanımı temel dil bilgisel özellikleri tanıtılmıştır. II. bölümde Eski Türk Yazıtları ve Eski Uygurca dönemindeki seri fiil yapıları üzerinde durulmuştur. III. bölümde ise Kaşgarlı'nın DLT'de verdiği seri fiillere ve temel özellikleri betimlenmiştir.

¹ Çincenin Mandarin ve Kantonca lehçelerinde iki fiilin art arda sıralanmasından oluşan seri fiil yapılarına sıkça kullanılmaktadır (Li, 1989 ve Yip 1994'ten akt. Demirci, 2006).

1. Seri Fiil Yapılarının Temel Dil Bilgisel Özellikleri

Seri fiil yapıları farklı dillerde görülen bir dilsel olgudur. Bütün seri fiil dillerindeki seri fiil yapılarını kapsayacak bir tanım yapmak oldukça zordur. Bu nedenle alan yazında seri fiil yapılarının belirli bir seri fiil dilini temel alarak farklı tanımları yapılmıştır. Herkesçe kabul edilen, üzerinde fikir birliğine varılmış bir seri fiil tanımı bulmak neredeyse imkânsızdır. Alan yazında farklı seri fiil dillerindeki seri fiil yapılarını içerecek en kapsamlı tanımı Aikhenvald tarafından yapılır. Seri fiil yapıları Aikhenvald (2006) tarafından kapsamlı ve birçok tanılayıcı özelliği içerecek şekilde şöyle tanımlanmıştır:

Seri fiil yapıları bağlı cümle, altsıralı/birleşik cümle ya da herhangi söz dizimsel yapının açık bir işaretleyicisi olmadan tek bir yüklem (predicate) olarak birlikte hareket eden fiillerin sıralanmasıdır. Seri fiil yapıları tek bir olay olarak kavramsallaştırılan bir şeyi ifade eder. Tek bir sözcük gibi seslendirilir. Tek cümlelidirler; tonlama özellikleri, tek fiilli cümleleriyle aynıdır ve yalnızca bir zaman, görünüş ve olumsuzluk değerine sahiptirler. Yani fiillerden biri geçmiş zaman, diğeri şimdiki zamanla işaretlenemez. Seri fiillerin bileşenleri, tüm yapıdan ayrı olarak ayrı ayrı olumsuzluk veya soru yapılamaz. Seri fiiller özne ve nesne işlevindeki aynı üyeleri paylaşır. Seri fiil yapılarındaki her fiil seri fiil yapısının dışında tek başına kullanılabilir. Seri fiil yapısı içinde her fiil aynı ya da farklı üye yapısına ve geçişlilik özelliğine sahip olabilir. Seri fiiller, tek bir olayın çeşitli yönlerinin ayrıntılı bir tasviri için güçlü bir araçtır (Aikhenvald ve Dixon 2006: 1; Aikhenvald 2018: 1).

Bu tanım farklı seri fiil dillerindeki tüm seri fiil yapıların özelliklerini içerecek şekilde yapılmıştır. Seri fiil dillerindeki seri fiil yapılarına Aikhenvald (2018)'den alıntılanan aşağıdaki örnekler verilebilir:

- a) Erí ogidi akí-ní indi pei-mí Ijo
he machete **take**-TENSE/ASPECT fish **cut**-TENSE/ASPECT

'He cut a fish with a machete' (lit. take cut) (McWhorter 1997: 48)

'O balığı bıçakla (bıçağı alıp) kesti.'

- b) Mo mú iwé wá ilé.
I **take** book **come** house

'I brought a book home.' (Stahlke 1970: 61)

'Ben eve bir kitap *alıp geldim*= **getirdim*.'

Bir yapının seri fiil kabul edilmesi bu tanımdaki tüm koşulları yerine getirilmesi aranmaz. Prototip bir seri fiil yapısından ancak bu niteliklerin tümünü taşıması beklenir. Bir yapının seri fiil yapısı kabul edilmesi asgari koşullar aranır. Buna göre Seri fiil yapıları bağlı cümle, altsıralı/birleşik cümle ya da herhangi söz dizimsel yapının açık bir işaretleyicisi olmadan tek bir yüklem (predicate) işlevinde olan, buna bağlı olarak ortak bir üye paylaşan iki ya da daha fazla fiilin birlikte hareket etmesi ve sıralanmasıdır. Haspelmath (2016) seri fiil yapılarını bu asgari koşulları sağlayacak şekilde "aralarında hiçbir bağlantı unsurun olmadığı ve fiiller arasında hiçbir yüklem-üye ilişkisi olmayan birden fazla bağımsız fiilden oluşan tek cümleli bir yapı" olarak

tanımlar. Hülasa seri fiil yapıları, birden fazla fiilin tek bir cümle ve yüklem oluşturduğu, çoğunlukla üyelerinden en az birinin paylaşıldığı, tek bir olayı ya da birbirine sıkı sıkıya bağlı alt olayların fiilimsi eki ya da bağlaç gibi hiçbir söz dizimsel bağlayıcı kullanılmadan anlatıldığı bütüncül bir olayın anlatır. Seri fiil dilleri bu yapılarla çoğunlukla çatı, yön ve güzergâh, görünüş, kiplik, kılınış, kanıtsallık, istem ekleme/ azaltma ve ettirgenleştirme, tümleme, bağlama, karşılaştırma ve üstünlük gibi çeşitli dil bilgisel kategorileri işaretler. Ancak bu yapılar sözlükselleşmenin etkisiyle belirli sözlüksel birimlere de dönüşür. Özellikle dil ilişkileriyle diğer dillere geçen seri fiil yapılarının sözlüksel eş değeri sağlaması endişesiyle ödünçlendiği ve hedef dilde çoğunlukla sözlüksel birimler olarak bulunduğu görülür.

2. Karahanlı Türkçesi Öncesi Türkçede Seri Fiil Yapıları

Türkçenin tarihi dönemlerinde seri fiil benzeri yapılar ve tipik seri yapılarına rastlanılmaktadır. Eski Türk yazıtlarında seri fiil benzeri yapılar rastlanırken Eski Uygurca sahasında asyatik seri fiil dillerinden yapılan çeviri faaliyetlerinin etkisiyle sözlüksel eş değeri sağlamak amacıyla bir dizi seri fiil yapısının Eski Uygurca aracılığıyla Türkçeye girdiği rahatlıkla söylenebilir.

2.1. Eski Türk Yazıtlarında Seri Fiil Benzeri Yapılar

Eski Türkçe alan yazında seri fiil yapılarına benzer yapılar çoğunlukla ikileme kapsamı içinde değerlendirilmiştir. İki ve daha fazla fiilin ayrı ardışık ya da bitişik ardışık dizileri eş, yakın ve zıt anlamlılık gösterecek şekilde ikileme olarak tanımlanmıştır. Ancak ikileme olarak tanımlanan bu yapılar esasen ikileme değildir ve Türkçe tipi sıralı cümlelerden gelişen sıralı fiilerdir. Sıralı fiiller de dil gelişim sürecinde sözlükselleşmenin ve dil bilgiselleşmenin etkisiyle kalıp fiil dizilerine evrilmiştir. Eski Türkçe alan araştırmalarında ikileme olarak tanımlanan Kültigin ve Bilge Kağan yazıtlarında geçen *éşid- tırğa-* fiilleri birer ikileme olarak tanımlanmıştır. Bu yapı seri fiil yapılarına oldukça benzemektedir. Ancak bu yapılar temelde ikileme olmadığı gibi seri fiil yapıları da değildir. Türkçe söz diziminin en tipik özelliği cümlelerin art arda sıralanmasıyla oluşan sıralı cümle tekniğidir. İki veya daha fazla cümlelerin sıralandığı söz dizimsel yapılarda fiillerin çekirdek üyeleri özne ve nesne paylaşılabilen ve bağımlı sıralı cümleler oluşturabilmektedir. Eski Türk Yazıtlarında geçen bağımlı sıralı bir cümledir. Fiillerin anlamının yakın ya da eş anlamlı olması ayrı ardışık dizilen bu fiilleri ikileme ya da seri fiil yapmaz. Aydın ve Karaman (2019) *ertin- ökün-* sıralı fiilleri yakın anlamlı olduğu için bir ikileme olarak tanımlamaktadır. Bu sıralı fiillerin Türkiye Türkçesinden art zamanlı bakılarak unsurlardan birinin anlamı bugün bilinemediğinden ya da açık şekilde belirlenemediğinden sözlüksel anlamı daha iyi bilinen ve sık kullanılan diğer bileşenden hareketle eş anlamlı görülerek ikileme kapsamında değerlendirilmesi isabetli bir yaklaşım olmaz. Bu cümle eş zamanlı yani kullanıldığı dönemin dil koşulları açısından bakıldığında sıralı cümle yapısından başka bir şey olmadığı rahatlıkla söylenebilir. Dolayısıyla *ertin- ökün-* sıralı cümleden gelişen ve nispeten sözlükselleşen sıralı fiil dışında başka bir şey değildir. Kaldı ki Ergin (2011) bu cümlelerin çevirisini sıralı bir cümle şeklinde aktarmaktadır. Biçimsel açıdan seri fiil yapılarına benzeyen bu sıralı cümle yapısı gerçekte bir seri fiil yapısı da değildir. Çünkü seri fiil yapılarıyla işaretlenen dil bilgisel yapılar Türkçede sıralı, bağlı ve zarf-fiil yapılarıyla sağlanmaktadır. Örneğin Eski Türkçede kullanılan *et-ip yarat-* yapısı seri fiil dillerinin seri fiil yapılarıyla karşıladığı kategorilerin ifadesinde kullanılır ve bu

yapılar *fiil dizileri*² olarak adlandırılabilir. Alan yazında zarf-fiil yapılarıyla kurulan fiil dizleri de genellikle ikileme olarak tanımlanır. (4)'teki ögir- sewin- fiil dizisi Aydın ve Karaman (2019: 267)'de bir ikileme olarak tanımlanır. Ancak bu yapılar ne ikileme ne de bir fiil seri fiil yapısıdır. Bu yapılar Türkçeye özgü zarf-fiil yapılarıyla kurulan ve onlardan gelişen fiil dizilerinden başak bir şey değildir.

- 1) *bo sawımın edgüti eşid katıgdı tıñla* (KT G2)
- 2) *türük bodun ertın ökün* (BK D19; Ergin 2011, s.41,42)
"Türk milleti vaz geç, pişman ol!"
- 3) *yér suw idisiz bolmazun téyin az bodunug étip yaratıp*
- 4) *türük begler bodun ögirip sewinip tonıtmuş közi yügerü körti* (BK D2)

"Türk beyleri milleti memnun olup sevinip yere dikilmiş gözü yukarı baktı" (Ergin, 2011, s. 32-33)

Eski Türk yazıtlarında seri fiil yapılarına benzer ancak çoğunlukla ikileme olarak tanımlanan başka sıralı cümle fiilleri de vardır.

2.2. Eski Uygurcada Seri Fiil Yapıları

Eski Türk Yazıtlarında iki fiilin art arda sıralandığı Türkçe sıralı cümleler ve sıralı cümlelerden gelişen sıralı fiiller çoğunlukla kullanılırken Eski Uygurca sahasında çeviri faaliyetleriyle giren seri fiil yapıları sıklıkla rastlanır. Wilkens'in (2021) Eski Uygurcanın El Sözlüğü'ünde Eski Uygurcada kullanılan çok sık kullanılan birçok seri fiil yapısının tanıklandığı görülür. Wilkens (2021) sadece A maddesi açısından incelendiğinde birçok seri fiil yapısı içerir. Bu veriler seri fiil yapılarının Eski Türk Yazıtlarına kıyasla Eski Uygurcada ne kadar yoğun olduğunu gösterecek niteliktedir. Wilkens'in bunları sözlüğüne alması dil bilimsel kategori işaretlemekten ziyade birer sözlük birimi olarak tanımlamasından ileri gelir. Bunlar iki fiilden oluşacağı gibi üç, dört, beş ve daha fazla da olabilmektedir. Wilkens (2021)'de A madde başında verilen seri fiil yapıları şunlardır.

Eski Uygurca İkili Seri Fiiller

- aç- b(ä)lgürt- zeigen* | | göstermek
aç- körgit- zeigen, manifestieren | | göstermek, beyan etmek
açı- čvša- sauer sein, fermentieren | | ekşi olmak, mayalamak
açıl- keñürül- verbreitet werden | | yayılmak
açıl- yadıl- verbreitet werden | | yayılmak
açın- agrın- sich sorgen | | endişelenmek
ad- täğšil- sich verändern | | değişmek
adın- muñad- sich wundern, staunen | | şaşırarak
adır- ketär- beseitigen, entfernen | | gidermek
adırtla- böl- einteilen | | bölmek
adırtla- uk- erkennen | | tanımak
agtur- üntür- steigen lassen | | yükseltmek

² Türkçe fiil dizileriyle ilgi ayrıntılı çalışmalar tarafımızca yürütülmektedir. Yakında fiil dizileri ile seri fiillerin karşılaştırıldığı yayınlar yayımlanacaktır.

- ak- barın-* ausfließen | | akmak
ak- tökül- fließen, ausfließen | | akmak
akıl- tartıl- sich verbreiten | | yayılmak
akıl- yadıl- sich verbreiten | | yayılmak
ak(ı)- yayıl- sich verbreiten | | yayılmak
akıldur- yügürt- verbreiten | | yaymak
akıltur- ulaltur- verbreiten | | yaymak
al- kun- rauben, entwenden | | çalmak
al- ogurla- rauben | | çalmak
alıl- bulul- erlangt werden, genommen werden | | alınmak
alkın- bat- versinken, untergehen | | batmak
alkın- yokad- schwinden | | kaybolmak
altur- elt- geleiten, führen | | yönetmek
ar- äzüglä- betrügen | | aldatmak
ar- yov- betrügen | | aldatmak, kandırmak
ar- sön- ermüden, ermatten | | yorulmak
arı- süzül- rein werden, sich klären | | temizlenmek, aydınlanmak
arı- yu- sich reinigen, rein sein | | temizlenmek, temiz olmak
arıt- hanla- reinigen | | temizlemek
arıt- ketär- jäten | | ayıklamak
arıt- süz- bereinigen | | arındırmak
as- üklit- vermehren, erhöhen | | çoğaltmak, artırmak, yükseltmek
as- üstä- vermehren, erhöhen, übertreiben | | çoğaltmak, artırmak, yükseltmek,
abartmak
asıl- üstäl- zunehmen | | artmak, çoğalmak
anut- semäklä- bereiten, vorbereiten | | hazırlamak
at- sal- werfen | | atmak
atla- şanla- rühmen | | övmek, methetmek
aw- kavşa- umgeben | | kuşatmak, etrafını çevirmek
ay- başla- verwalten | | yönetmek
ayat- ağırlat- huldigen lassen, verehren lassen | | saydırmak
ägrildür- bükrüldür- beugen, biegen | | eğmek, bükme
äñ- bälñlä- überrascht sei | | şaşırma, hayret etmek
äñ- çıñ- überrascht sein | | şaşırma
ärt- käch- durchlaufen, überwinden | | aşmak geçmek
ärt- kırıl- sterben | | ölmek
ärt- kıyıl- sterben, vergehen | | ölmek, geçmek, geçip gitmek
ärt- tükä- zu Ende gehen | | tükenmek
ät- kükrä- tönen | | tınlamak, çınlamak
ät- sarya- singen, zwitschern | | ötmek, cıvıldamak
ävir- ahtar- übersetzen | | çevirmek, tercüme etmek
ävril- kıl- sich betätigen | | çalışmak
ävril- tägzin- sich wenden, sich drehen | | dönmek, döndürülmek
ävril- tägzinçläñ- sich wenden, sich drehen | | dönmek, döndürülmek
ävril- yorı- sich verhalten, leben | | davranmak, yaşamak
äymän- uyad- sich schämen, beschämt sein | | utanmak, mahçup olmak, utangaç
olmak

- ba- bāklā-* binden, fesseln | | bağlamak
ba- bukağula- fesseln, in Ketten legen | | zincirlemek, zincire vurmak
ba- ču- binden | | bağlamak
ba- tüg- binden, verknüpfen | | bağlamak, birleştirmek
ba- ula- binden | | bağlamak
bak- kör- schauen, sehen | | bakmak, görmek
bar- mañla- gehen, schreiten | | gitmek, adım atmak
bar- öl- sterben | | ölmek
bas- täp- treten | | basmak
b(ä)lgürt- et- schaffen | | yaratmak
bāz- titrā- beben, zittern | | sallanmak, titremek
ber- uzat- geben, gewähren | | vermek
biš- etil- reifen | | olgunlaşmak
bil- tuy- verstehen | | anlamak
bil- uk- erkennen, verstehen, wisse | | kavramak, anlamak, bilmek; beherrschen
| | iyi bilmek
bodul- yapšin- haften | | yapışmak
bog- amrıl- vergehen, verschwinden | | kaybolmak
bošu- tit- aufgeben | | vazgeçmek, terk etmek
bošun- kurtul- sich befreien, befreit werden | | kurtulmak
bökün- bil- erkennen | | tanımak
böl- adır- einteilen, aufteilen, unterscheiden, unterteilen | | bölmek, parçalamak,
ayırmak, parçalara ayırmak
böl- adirtla- aufteilen, einteilen (auch Äquivalent von Skt. *praticchid-*),
unterscheiden | | bölmek
bul- kazgan- erlangen | | almak, kazanmak
bul- tap- finden, erlangen | | bulmak, almak
bulgan- busan- trauern | | kederlenmek
bulgan- övkälän- wütend werden | | hiddetlenmek, öfkelenmek
bulgan- tülgän- sich erregen, überspannt sein, aufgewühlt sein | |
heyecanlanmak
bur- bürkir- dampfen | | buharlaştırmak, buhar çıkmak
busan- busurkan- sich sorgen, in Sorge sein | | endişelenmek, endişe etmek
busan- kağrul- bekümmert sein, sich Sorgen machen | | tasalanmak,
endişelenmek, endişe etmek
busan- sakın- bekümmert sein, sich Sorgen machen | | tasalanmak,
endişelenmek
busan- yerin- bekümmert sein | | tasalanmak
busar- ürtül- sich bewölken | | bulutlanmak
buzul- yokad- zugrunde gehen | | mahvolmak
bürt- karva- berühren, anfassen | | dokunmak, değmek
bütür- bütär- vervollkommen | | mükemmelleştirmek, tamamlamak
čingar- adirtla- unterscheiden, untersuchen | | ayırmak, farkı görmek,
araştırmak
činu- tüzgär- erforschen, ergründen | | araştırmak
čigil- bogul- gehindert werden, festgezurret werden | | engellenmek
čöl- sogul- austrocknen | | kurumak

- çom- bat-* eintauchen, einsinken, versinken | | batmak, dalmak, suya gömülmek
çomur- batur- versenken, untergehen lassen | | batırmak
elän- başla- regieren, beherrschen | | yönetmek, egemen olmak
en- esil- absteigen | | inmek
er- ayıgla- beleidigen, schmähen | | incitmek, hakaret etmek, aşağılamak
er- kına- kritisieren, tadeln | | eleştirmek, kınamak
er- yalk- verachten | | aşağılamak; verabscheuen | | tiksirmek
yeriñü- açı- beklagen | | yakınmak
esil- kora- abnehmen | | eksilmek
eštür- tuyuz- zu Gehör bringen | | bilgilendirmek, dinletmek
et- bözä- schmücken, ausstaffieren | | süslemek, bezemek, donatmak
et- tümä- schmücken, ausstaffieren | | süslemek, bezemek, donatmak
fuñla- tamgala- siegeln, versiegeln | | damgalamak, mühürlemek
id- yumša- schicken | | göndermek
ıdala- tit- überlassen, aufgeben | | vazgeçmek, feragat etmek, bırakmak
ıdıl- amrıl- sich beruhigen | | sakin olmak, sakinleşmek
ıgla- sıgta- weinen, seufzen | | ağlamak, inlemek
ıra- yatıka- sich entfernen, entfernt sein | | uzaklaşmak
ırgal- täprä- sich schütteln, zittern | | silkinmek, titremek
ıgid- açın- pflegen, ernähren, aufziehen und versorgen | | beslemek, bakmak,
büyütmek ve beslemek
ıgid- balturt- aufziehen, ernähren, pflegen | | yetiştirmek, beslemek, bakmak
ıgid- igdülä- ernähren | | beslemek
il- tart- fortnehmen, wegnehmen, beanspruchen | | almak, iddia etmek
ilinçülä- mänjilä- sich ergötzen, lustwandeln | | eğlenmek, gezinmek
ilintür- yapşıntur- haften lassen | | yapıştırmak
ilištür- solaštur- heften | | iliştmek, tutturmak
isi- ço- sich aufheizen | | ısınmak
isi- kızart- heiß machen | | ısıtmak
isil- çöl- erhitzt werden, versengt werden | | ısıtılmak, alazlanmak
istät- tilät- suchen lassen, nachforschen lassen | | aratmak, soruşturmak,
araştırtmak
işlät- yuñla- verwenden, Gebrauch machen | | kullanmak, istifade etmek
iy- bas- unterdrücken, unterwerfen | | sıkmak, bastırmak, boyunduruğa almak
iyin- basın- underdrücken, unterwerfen | | bastırmak, tabi kılmak
amurtgur- turultur- beruhigen | | yatıştırmak, sakinleştirmek
amratıl- sävötil- geliebt werden | | sevilme

Eski Uyгурca Üçlü Seri Fiiller

- aç- yad- b(ä)lgürt-* zeigen, offenbaren | | göstermek, (gizli bir şeyi) açığa
çıkarmak, açığa vurmak
agırla- aya- tap- verehren | | saygı göstermek
alkın- sön- amrıl- schwinden | | kaybolmak
anut- et- yarat- schaffen | | yaratmak
än- böz- kork- erschrecken und sich fürchten, sich fürchten | | ürkme ve
korkmak, korkmak
ärtür- alk- yokadtur- töten, umbringen | | öldürmek

boguzlan- sançit- bogun- die Kehle durchgeschnitten, erstochen oder erdrosselt werden || *boğazlanmak, bıçaklanmak veya boğulmak*
bokur- tid- arit- zügel, verhindern oder bereinigen || *dizginlemek*

Eski Uygurca Dörtlü Seri Fiiller

it- tart- sok- sür- stoßen, zerren, schlagen und treiben || *itmek, çekmek, vurmak ve sürüklemek*

boşgun- tut- okı- sözlä- lernen, behalten, lesen und verkünden || *öğrenmek, akılda tutmak, okumak ve söylemek*

arta- buzul- yirü- büksül- vergehen, verfaulen und degenerieren || *yok olmak, çürümek ve dejenere olmak*

aşlaş- solaş- adkaş- yapış- miteinander verbunden, verkettet, zusammengeheftet und verklebt sein || *birbirine bağlı, zincirli, teyellenmiş ve yapışık olmak*

adın- muşad- taşla- taşırka- sich wundern, staunen || *şaşırmak*

Eski Uygurca Beşli Seri Fiiller

buzul- arta- tığşil- öñi bol- vergehen, sich verändern und sich trennen || *geçmek*
ägsü- tığşil- buzul- arta- alkın- weniger werden, sich verändern, vergehen und schwinden || *daha az olmak, değişmek, bozulmak ve yok olmak*

Eski Uygurca Altılı Seri Fiiller

boşgun- tut- okı- sözlä- biti- bitit- lernen, behalten, lesen und verkünden, schreiben und schreiben lassen || *öğrenmek, akılda tutmak, okumak ve vaaz vermek, yazmak ve yazdırmak*

boşgun- tut- okı- nomla- biti- bitit- lernen, behalten, lesen, predigen, schreiben und schreiben lassen || *öğrenmek, akılda tutmak, okumak, vaaz vermek, yazmak ve yazdırmak.*

3. DLT'de Seri Fiillerin Kalıntıları

Seri fiiller Eski Uygurca metinlerinde çok sık kullanılmasına karşın Türkçenin sonraki dönemlerinde ve Karahanlı sahasında kullanımdan hızlıca düşmüş ve Türkçe metinlerde sonraki dönemlerde de oldukça az rastlanmaya başlanmıştır. Dillerin ödünçlediği sözlüksel ve dil bilgisel araçlar ödünçleme kanalları kesilmesine ve kültürel ilişkileri azalmasına karşın dillerde donuk şekilde sınırlı çerçevede yaşamaya devam edebilmektedir. Seri fiil yapıları da Eski Uygurcada oldukça sık kullanılmasına karşın Türkçenin sonraki dönemlerinde dil ilişkilere bağlı olarak dilden düşmüştür. Gerek Karahanlı sahasında gerekse gerek Eski Anadolu Türkçesi³ sahasında seri fiil yapılarına pek rastlanmadığı ancak kalıntılarının Türkçenin söz varlığında gözlemlenebildiği rahatlıkla ileri sürülebilir. Kaşgarlı seri fiil kalıntılarında DLT'de yer vermiştir. Kaşgarlı DLT'de seri fiil yapılarının dil bilgisel özelliklerini tanımlamakta, hatta bu yapıların ödünçleme ya da çeviri yoluyla dilde bulunduğu da işaret etmektedir. Kaşgarlı *turma* "turp" madde başında seri fiil kalıntılarında ve ödünçleme oluşlarına dolaylı olarak değinmektedir. Kaşgarlı iki fiilden oluşan seri fiil yapılarında ilk fiilin asıl, ikincisinin diğerine bağımlı olduğunu ve bunların esasen tek fiille

³ Eski Anadolu Türkçesi sahasında seri fiil yapıları üzerine yapılan bir doktora çalışmasında seri fiillerin ancak çok sınırlı örneğine rastlandığı görülmektedir. bk. Çiğil, 2020.

kullanılmadığını ancak Oğuzların dilinde Karahanlı Türkçesinin aksine tek bir fiille kullanılabildiği belirtilir. Kaşgarlı seri fiil yapılarının Oğuz dilinde tek bir fiille ifade edilmesini yabancı dillerin etkisi olarak görmekte ancak durum sanılanın aksi şeklinde görünmektedir.

Oğuzlar Farslarla iç içe yaşamaya başlayınca Türkçe kelimelerin bir kısmını unutmışlar ve onun yerine Farsça kelimeler kullanmışlardır. Nitekim Oğuzlar ibriğe aftaba derler, Farsçası da aftaba biçimdedir. Gerdanlığa kalıda derler, Arapçası kilada biçimindedir. Öbür Türkler ise ibriğe kumgan, gerdanlık ve yüzüğe bakan derler (Kaçalın, 2023, s. 194). Bilinmelidir ki Oğuzların dili incedir, Türklerin birisi asıl ve kök, öbürüsü takıntı (tabi) olmak üzere çift olarak kullandıkları her bir ismin ve fiilin Oğuzlar takıntı olanını kullanırlar. Halbuki, öbür Türkler bunu tek olarak söylemezler. Söz gelimi Türkler bir şeyi bir şeye kattıkları zaman *kattı kardı* derler. Burada kök olan *kattı* dır. *kardı* kelimesi takıntıdır. Oğuzlar bir şeyi bir şeyle karıştırdıkları zaman *kardı* deyip asıl olanını bırakırlar. (Atalay 2013, I/ s. 432)

Kaşgarlı seri fiil yapılarını Türkçe esas yapılar olarak tanımlamasına karşın çok fazla örnekle tanımlamaz. Kaşgarlı asıl unsurun birinci fiil, ikinci fiilin, uzantı, takıntı ya da bağımlı olduğunu söylemesine karşın seri fiilleri her zaman asıl unsur yani birinci fiilin madde başı yapıldığı yerde değil çoğunlukla ikinci fiilin madde başı yerde tanımlar. Örneğin *katıl- karıl-* yapısı *katıl-* fiilinde değil *karıl-* fiilinde tanımlanır. *kur-yow-* yapısı da yine ikinci fiilin madde başı yapıldığı yerde tanımlanır. Fiillerin tek başına kullanılmadığını söylemesine karşın kimi zaman fiillerin yalnız başına kullanılmalarını tanımlar. *bezen- kozan-* fiillerinin tek başına kullanılmadığını belirtmesine karşın *bezen-* fiili tek başına tanımlanmıştır⁴. Burada dikkat çeken şey Kaşgarlı seri fiilleri çoğunlukla sıralı bir cümle olarak Arapçaya çevirmiştir. Buna karşın ikincil çevirilerde tek bir fiil ve eylem olarak Türkiye Türkçesine aktarılmaktadır. *kur- yow-* fiili Kaçalın çevirisinde tek bir olay ve fiille aktarılırken Kaşgarlı esasında seri fiil yapısını ardışık iki olay ve iki fiille Arapçaya aktardığı görülmektedir. Bu, birbirine sıkı sıkıya bağlı ve ilişkili iki alt olaydan oluşan ve bütüncül bir olay anlatan seri fiil yapılarının temel özelliklerindedir. Bu olay tiplerini tek bir fiille anlatmak çoğunlukla anlam kayıplarına neden olmaktadır. Hülasa DLT’de gözlenen seri fiillerin Eski Uygurca döneminde Türkçeye girmiş ve sözlükselleşerek Karahanlı Türkçesinde çok sözcüklü kalıp dil birimi olarak kullanan seri fiil kalıntıları olduğu söylenebilir.

DLT’de tanımlanan, Karahanlı sahasında çok sözcüklü kalıp dil birimi olarak kullanılan seri fiil kalıntıları şunlardır:

katıl- karıl-: bir neş birke *katıldı (karıldı)*. “Bir nesne bir nesneye karıştı” Oğuz lehçesinde. Öbür türkler *katıldı karıldı* diye iki kelimeyi bir arada söylerler. (DLT/ Kaçalın 2019, s. 223)

kur- yow-: Er kadaşın *kurdı yuwdı*. “Adam hısımına erişti. (adam, yakınlarına vardı; ona mal vererek gönlünü aldı.)” . (DLT/ Kaçalın 2019, s. 602)

ar- yow- : Ol anı *ardı yuwdı*. “ O, ona hile etti, aldattı.” (DLT/ Atalay 2013, III, s. 62)

uwun- tewin-: Er eligin *uwundu tewindi*. “Adam, işten tasalandı, utandığı ve sıkıldığı için elini oğuşturdu.” (DLT/ Kaçalın 2019, s. 464)

⁴ *bezen-* madde başında *Uragut bezendi*. “Kadın bezendi, süslendi.” (DLT/ Kaçalın 2019, s.107)

uşal- tewşel-: Etmek *uşaldı tewşeldi*. "Ekmek vb. ufalandı." Bunun aslı **uşaldı** biçimindedir. (DLT/ Kaçalın 2019, s. 464)

bışıp tıtıl-: Et *bışıp tıtıldı*. "Et pişip didildi." (DLT/ Kaçalın 2019, s. 471)

teg- kel-: *tegdi keldi*. "Ziyaretçi geldi." (DLT/ Kaçalın 2019, s. 473)

ur- tokı-: er kulin *urdu*. "O kölesini dövdü." Öbür Türkler **urdu tokıdı** (er kulin urdu tokıdı.) diye iki kelimeyi birlikte söyler. (DLT/ Kaçalın 2019, s. 480)

bulgan- telgen-: ol anar *bulgandı telgendi*. "O ona kızdı ve ona yüz çevirdi." *telgendi* tek başına kullanılmaz ancak *bulgandı'nın* arkasından gelir. (DLT/ Kaçalın 2019, s. 455)

bulga- telge-: ol atasın *bulgadı*. "O babasını sinirli ve kızgın hale soktu". *telgeldi* kelimesi yalnız söylenmez. *bulgadı* kelimesiyle beraber söylenir. (Atalay 2013, III, s. 291.)

ewür- tewür-: ol tawarig *ewürdi tewürdi*. "Adam malı evirdi çevirdi, altını üstüne getirdi." Burada *ewürdi* asıldır. *tewürdi* ona uyarak gelir. (DLT/ Kaçalın 2019, s. 464)

eril- sarıl-: beg anar *arıldı sarıldı*. "Bey ona kızdı, darıldı." (DLT/ Kaçalın 2019, s. 391)

bezen- kozan-: aragut *bezendi kozandı*. "Kadın bezendi, süslendi." (DLT/ Kaçalın 2019, s. 282)

buş- taru-: er *buşdı tarudı*. "Adam sıkıldı ve darıldı." (s.446). "adam usandı sıkıldı darıldı." (Atalay 2013, III, s.262)

karga- alka- : ol anı *kargadı arkadı*. "O, onu karadı, ona lanet okudu, karaladı, kötülüklerini sayıp döktü." Bu iki fiil birlikte söylenir, birbirinden ayrı kullanılmaz. (DLT/ Kaçalın 2019, s. 77)

suçı- bukrı-: at *suçıldı bukradı*. "At çifte atıp huysuzlandı." (DLT/ Kaçalın 2019, s.126) "At sıçradı, camışlık etti" (Atalay 2013, III, s.279)

yaru- yaşu-: er *yarudı yaşudı*. "Adam keyiflenip sevindi." (DLT/ Kaçalın 2019, s.569); "Adam keyiflendi, sevindi" (Atalay 2013, III, s. 89).

yayıl- yaykal-: er könlü *yayıldı yaykaldı*. "Adamın gönlü kaydı". (DLT/ Kaçalın 2019, s.574)

kakıl- sokul-: başra *kakıldı*. "başra kakıldı" bundan *kakıldı sokuldu* denir. "küçük düşürülmek için itilip kakıldı." demektir. (DLT/ Ercilasun ve Akkoyunlu 2017, s. 271)

keliş- barış-: ol maña *kelişdi barışdı*. "O bana geldi ben ona gittim, birbirimize gelip gittik." (DLT/ Atalay 2013, II, 110.)

satış- alış-: Olar ikki yawar *satışgan alışganlar* ol "Onlar birbiriyle mal atıp satmaktadırlar". Başka bir söyleyişle *satışgan tawışgan* dahi denir. Bu sözler *sattı tawdı* sözlerinden alınmıştır, sattı ve tasarruf etti demektir. (DLT/ Atalay 2013, I, s.518, 519).

etil- sayıl-: Bu er ol etilgen sayılğan "Bu, bir çok işlere giren çıkan adamdır." (DLT/ Atalay 2013, I, s. 158)

Seri fiil yapıları ölçülebilir ve güvenilir biçimsel ölçütler aracılığıyla daha çok tanımlanır. Asgari seri fiil koşulları da bu biçimsel ölçütlere dayanır. Alan yazında seri fiillerin ölçülmesi ve kararlaştırması daha güç anlamsal bir ölçütü vardır. Seri fiil yapıları tek bir yüklem ve tek cümle olma niteliklerinin tabi sonucu olarak tek bir olay olarak kavramsallaştırılan bir olayı betimler. Seri fiil yapıları bununla birlikte bir olayı ya da birbiriyle yakından ilgili birkaç altolaydan oluşan makro bir olayı, hatta birbiriyle ilintili kavramsallaştırılmış bir dizideki birkaç olayı da anlatır. Bu tür olaylar tabi olarak hedef dile aktarılacak istendiğinde birden fazla fiil ve cümleyle çevrilmek ve eş değeri sağlanabilmektedir. DLT'deki seri fiiller Türkoloji alan yazınında her ne kadar birer ikileme olarak tanımlansa da Arapçaya anlamsal tam bir seri fiil yapısı gibi çevrilmiştir. İkincil çevirilerde bir ikileme olduğu düşüncesiyle tek bir fiille Arapçadan Türkiye Türkçesine aktarılmasına karşın Kaşgarlı birincil çevirisinde seri fiilin anlamsal yapısını ve sıkı bir ilişkiyle kavramsallaştırılan olayları betimleyecek şekilde Arapçaya aktarmıştır. Yukarıdaki seri fiil çevirilerine bakıldığında ikincil çevirilerin mütercimlerin bireysel tercihleri göz ardı edildiğinde⁵ çoğunlukla sıralı ya da bağlı cümle yapılarıyla aktarıldığı anlaşılmaktadır. Bu onların ikilemeden ziyade bir seri fiil kalıntısı olduğunu gösteren başka bir emare olduğu söylenebilir.

DLT'deki seri fiil kalıntıları Eski Uygurca dönemi metinlerinde kullanılmaktaydı. Örneğin DLT'de verilen *yayıl- yaykal-* seri fiiline Eski Uygurca metinlerinde rastlanılmaktadır. Bu yapı Eski Uygurca metinlerinden Altun Yaruk'ta da kullanılır: *köl suvın tokıp yaymış teg yokaru kodı yayıltı yaykaltı* (Kaya, 1994: 324). Ancak bu yapının Altun Yaruk'ta DLT'de betimlenen anlamsal özellikleriyle kullanıldığını ileri sürmek güçtür. *yayıl- yaykal-* seri fiil gibi DLT'de betimlenen diğer seri fiil tanıklarının da Eski Uygurca metinlerinde kullanıldığı rahatlıkla söylenebilir. Bunun ayrı bir araştırma ve tarama yapılması gerekmektedir.

Seri fiil yapıları seri fiil dillerinde hem sözlüksel hem de dil bilimsel kategorileri işaretlemek için kullanılır. Seri fiillerin ödünçlendiği diğer dillerde ise çoğunlukla sözlüksel birimlerin eş değeri olarak alınmış ve hedef dilde sözlükselleşmiştir. Ancak seri fiiller seri fiil dili olmayan dillerde de kimi zaman dil bilimsel kategorileri de işaretleyebilmektedir. Kaşgarlı'nın DLT'de tanıkladığı *keliş- barış-* ve *satış- alış-* seri fiillerinin aşağıdaki cümlelerde işteşlik kategorisini işaretlemek için kullanıldığı anlaşılmaktadır.

ol maña *kelişdi barışdı*. “O bana geldi ben ona gittim, birbirimize gelip gittik.” (DLT/ Atalay 2013, II, 110.)

olar ikki yawar *satışgan alışganlar* ol “Onlar birbiriyle mal atıp satmaktadırlar”. Başka bir söyleyişle *satışgan tawışgan* dahi denir. Bu sözler *sattı tawdı* sözlerinden alınmıştır, *sattı* ve *tasarruf etti* demektir. (DLT/ Atalay 2013, I, s.518, 519).

Sonuç

Seri fiiller, Eski Uygurca dini metinlerinde çok yoğun kullanılmasına karşın DLT'de Kaşgarlı'nın tanıkladığı, tarafıca tespit edilebilen 22 seri fiil bulunmaktadır. Seri fiiller Eski Uygurca döneminden önce olmadığı ancak seri fiil yapılarına benzer zarf-fiil yapılarından dönüşen seri fiil yapılarına benzer yapıların ancak bulunduğu

⁵ İkincil çevirilerde özellikle Atalay (2013) ve Kaçalın (2019) birebir çevirilerin yanı sıra bireysel tercihlerini de belirtmektedirler. Birebir çeviri karşılıkları bu eserler parantez içinde ayrıca sunulur.

görülmektedir. Eski Türk Yazıtlarında seri fiillere benzer yapıların daha Türkçeye zarf-fiil yapılarından ve özellikle orta-fiil yapılarından dönüşen fiil dizileri olduğu söylenebilir. Eski Uygurca zarf-fiil ve orta fiil yapıları yanı sıra seri fiil yapılarının sıklıkla görüldüğü asyatik dillerden yapılan çeviriler ve dil ilişkileri vasıtasıyla giren seri fiil yapılarını da içermektedir. Seri fiil yapıları Türkçenin sonraki dönemlerinde hızlıca kaybolmuştur. Bununla birlikte DLT'de seri fiil kalıntılarına çoğunlukla çok sözcüklü kalıp dil birimi ve bir sözlüksel birimi olarak rastlanmıştır. Seri fiil kalıntılarına muhtemelen Türkçenin diğer tarihi ve modern dönemlerinde de rastlanacaktır. Bunun için yeni araştırmaların yapılması gerekmektedir

Kaynakça

- Aikhenvald, Alexandra Y. (2018). *Serial Verbs*. Oxford: Oxford University Press.
- Aikhenvald, Alexandra Y. (2006). Serial Verb Constructions in Typological Perspective. *Serial Verb Constructions: A Crosslinguistic Typology*. (ed. A. Aikhenvald - R. Dixon). Oxford: Oxford University Press: 1-68.
- Bisang, Walter (2009). Serial Verb Constructions. *Language and Linguistics Compass*. III/3: 792-814.
- Haspelmath, Martin (2016). The Serial Verb Construction: Comparative Concept and Cross-Linguistic Generalizations. *Language and Linguistics*. XVII/3: 291-319.
- Kâşgarlı Mahmud (2017). *Dîvânü Lugâti't-Türk (İnceleme-Tıpkıbasım)*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Kâşgarlı Mahmûd (2005). *Dîvânü Lüğâti't-Türk. (Çeviri, Uyarlama, Düzenleme: Seçkin Redi, Serap Tuğba Yurtsever)*. İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- Kâşgarlı Mahmud (2013). *Divanü Lûgat-it-Türk (Çeviri-Dizin)*. Haz. Besim Atalay, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kâşgarlı Mahmud (2014). *Dîvânu Lugâti't-Türk (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin)*. (haz. Ahmet B. Ercilasun & Ziyat Akkoyunlu). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Mahmûd al-Kâşgarî (1982). *Compendium of the Turkic Dialect (Dîwân Luğât at-Türk) (Part I)*. (Edited and Traslated by Robert Dankoff and James Kelly). Harvard: Harvard Universty Printing Office
- Mahmûd el-Kâşgarî (2019). *Dîvânu Lugâti't-Türk*. (Haz. Mustafa S. Kaçalın), İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- Sarı, İ. (2018). Eski Türkçede Eşmerkezli Birleşik Sözcük Yapıları. *Köktürk Yazısının Okunuşunun 125. Yılında Orhun'dan Anadolu Uluslararası Türkoloji sempozyumu Bildirileri Kitabı*, İstanbul: Kesit Yay., s. 1252-1267.